

BORTGLÖMDA POSTTJÄNSTER

Av Jan Billgren

Jan Billgren är född 1936. Universitetslektor i företagsekonomi i Lund. Vice ordförande i SSPD (Sällskapet för svensk posthistorisk dokumentation). Suppleant i SFF:s (Sveriges Filatelist Förbund) styrelse. Medlem i SFF:s katalogkommitté.

Under de år som gått sedan 1800-talets senare hälft har vi i Sverige haft en hel del posttjänster som efterhand upphört att tillhandahållas. Orsakerna här till har väl sannolikt varit flera men den främsta torde ha varit att tjänster ifråga av någon anledning glömts bort av den korresponderande allmänheten eller ej längre utnyttjats av företag och offentliga institutioner. Bläddrar man i en portotaxa från tiden kring sekelskiftet vimlar det således av begrepp som de flesta av dagens postkunder troligen inte känner igen.

Inkassering, registrering, uppräknings, vidimation, telegrampostanvisning, begäran om återtagande, kommission är några exempel på i dag sannolikt okända posttjänster.

I denna artikel ska tre sådana posttjänster behandlas, nämligen vidimation, uppräknings och inkassering. Samtliga har numera upphört att finnas till varför det kan vara dags att nerteckna deras historia.

Vidimation

Definition

Vidimation innebar att en person som skulle skicka ett rek- eller ett assbrev på posten kunde få intygat att en kopia av ett brev eller utdrag av skrivelse eller handling som skulle inneslutas i försändelsen var identiskt med originalet. Kopian behölls av avsändaren och utgjorde således ett bevis på vad som stått i en skrivelse som inneslutits i ett visst rek- eller assbrev. Tillsammans med mottagningsbevis säkerställde vidimationen för avsändaren att han hade bevis på vad mottagaren faktiskt fått i sin hand.

Historik

Posttjänsten vidimation infördes den 1 januari 1873. Den förekom under samma tid som uppräknings och avskaffades den 30 juni 1935. Avgiften var hela tiden densamma — sannolikt ett oslagbart rekord när det gäller postavgifter — och utgjorde 25 öre per ark.

Reglementariska bestämmelser

I § 70 i 1872 års kungörelse återfinns i mom. 1 anvisningarna för hur vidimation skulle utfärdas:

»Vill afsändare af rekommenderat bref eller assurerad försändelse erhålla intyg öfver innehållet af skrifvelse eller handling som i försändelsen

Anspraak på ersättning för utrikes försändelsens inrethall skall årligtligen anmälas hos Kungl. Generalfiskalstyrelsen; inom 60 dagar efter försändelsens afgifnande till postverket, ättest denna annu inte kommit adressaten tillhanda, men inom 60 dagar efter försändelsens mottagande till adressaten eller förjändaren till honom, om försändelsen ankommit i skadadt skick. I hvarje om ersättning för försändelse till utlandet gäller hvad förn i särskilda fall stadgas.

Beskaffenhet.	Bref
Inlämningsnummer.	152
Adressort.	Insar
Adressat.	Acc Russeti
Assuransbelopp.	Rok
Anmärkingar.	Redi
Vikt för assurerad försändelse.	
Erlagda postafgifter.	0.95

Ungern
(Vederbörande posttjenstemans underskrift.)

Blankett n.r 301.
(September 1899.)

inneslutes, eger han att å postanstalten förete afskrift eller utdrag af samma skrifvelse eller handling; hvarefter och sedan vederbörande postexpedient lemnats tillfälle att förvissa sig om afskriftens eller utdragets öfverensstämmelse med den handling som blifvit till postbefordran emottagen, intyg derom af postexpedienten tecknas å den företedda afskriften eller utdraget; hvilket intyg jemväl bör innehålla uppgift å afsändarens och adressatens namn, försändelsens bestämmelseort och dagen då densamma å postanstalten inlemnats».

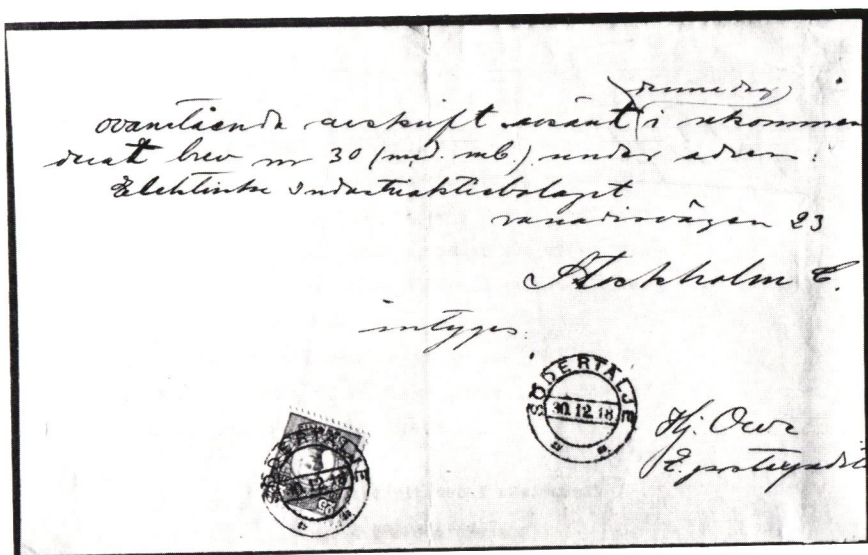

Bild 2. Vidimation. Kopia av brev som en postexpeditör intygat har samma lydelse som ett original, avsänt i rekbrev med mottagningsbevis.

Bestämmelserna om vidimation förblev i allt väsentligt oförändrade under hela tidsperioden fram till år 1935. En förändring inträffade emellertid år 1910, när allmänna poststadgan från 1907 ändrades på en rad punkter. Avgiften för vidimation hade tidigare tillfallit posttjänstemannen men från den 1 januari 1910 tillföll den postverket. I fortsättningen skulle frimärken motsvarande avgiften för vidimationen åsättas inlämningsbeviset för rek/ass, blankett 301. Redan den 1 november 1912 ändrades dock denna bestämmelse. Varje vidimerat ark skulle därefter förses med ett 25-öres frimärke och makuleras med postanstaltens datumstämpel.

Blanketter, stämplat, o dyl

Av naturliga skäl förekom inte några blanketter annat än inlämningskvitton för rek- eller assförsändelser, dvs blanketterna nrs 134 eller 135 (under vissa år med beteckningen a/b för postkontor/poststation). Huruvida man gjorde någon notering om vidimation på dessa kvitton har inte gått att utröna; den tryckta texten på kvittona har i varje fall inte någon formulering som tyder på detta.

Vidimeringen på själva avskriften gjordes i regel för hand, i varje fall före ca år 1920. Under bandmärkesperioden förekommer det att man använder sig av en stämpel med följande lydelse:

»Att en med förestående lika lydande handling är denna dag i original/avskrift avsänd av i assurerad/rekommenderad försändelse n:r till

Förekomst o dyl

Posttjänsten vidimation förekommer inte i postverkets statistik varför vi inte kan få fram frekvensen av den. Så mycket är emellertid klart att antalet bevarade vidimerade avskrifter från tiden före år 1920 är synnerligen fåtali- ga. Efter denna tidpunkt, dvs under bandmärkesperioden, finns det lite flera bevarade vidimationer. Även under denna senare period får de emel- lertid anses vara mycket ovanliga.

Praktiskt taget samtliga bevarade vidimationer gäller transaktioner mel- lan företag eller mellan privatpersoner och företag. Bredvidstående vidi- mation gäller t ex en reklamation från en privatperson till en elinstalla- tionsfirma som inte utfört ett utlovat arbete på ett acceptabelt sätt.

Skövde. 18154

Qvitto å inlämnad assurerad postförsändelse.

A härvarande postanstalt har denna dag blifvit till befördra inlämnad en för-
sändelse, vägende — kilogram 0 gram, adresserad till *E. P. Emanuel*
och *H. L. Emanuel* samt med angifvet värde af *100 kronor* (113)

kronor 0 öre; derå detta till bevis meddelas.

Befordringsavgift	kr. 0.24
Assuransavgift	0.50
Uppräkningsavgift	0.10
För mottagningsbevis	
Summa kr. 0.84	
(Blankett nr 134 a.)	

SKÖVDE 9/12 80

J. J. Emanuel
A. Emanuel

Bild 3. Uppräkning. Kvitto på inlämnat assbrev med uppräkningskvitto, utfärdat på blankett 134 a.

Uppräkning

Definition

Uppräkning innebar att ett intyg utfärdades över innehållet i en assförsän- delse. Intyget utfärdades av en posttjänsteman då brevet inlämnades. Av- sändaren kunde på detta sätt försäkra sig om att mottagaren verkligen erhöll det innehåll som avsänts — nota bene om det utkvitterades. Om man ville få även detta bekräftat måste man dessutom begära mottagningsbevis.

Historik

Posttjänsten »uppräkning» infördes för både inrikes och utrikes assbrev från och med den 1 januari 1873. Avgiften var 10 öre ända fram till den 1 juli 1919 då den ändrades till hela 50 öre. Denna senare taxa gällde ända fram till den 30 juni 1935 då möjligheten att begära uppräkning upphörde.

Till E. P. Samuelson
 Igelstap afsändes per
 post under assurans
 kronor ————— 113.65
 enligt följande
 Myntskatta
 2
 En fodel à 50 kr: 50:-
 Lte " " 10 " - 60:-
 Silfrn o. koppars 65 113.65
 Kåfve d. 9/2-80.
 A. Gallander
 Carl Thomsen

Bild 4. Uppräkning. Själva uppräkningsdokumentet som lackats fast vid kvittot. Avgiften, 10 öre, erlades med frimärken på försändelsen.

Reglementariska bestämmelser

De första anvisningarna angående uppräkning finns i 1872 års kungörelse »rörande villkoren för postutvexling mellan inrikes orter och resandes befordran med Postverkets åkdon». I § 5 mom 6 heter det: »Den som å postanstalt till befordran under assurans aflemnar bref, innehållande konstanta penningemedel, obligationer eller andra värdepapper, må, om han så önskar, erhålla intyg öfver beloppet deraf, såvida han vid brefvets inlemnande företer förteckning, hvilken, i enlighet med formulär som å postanstalterna hålles för allmänheten tillgängligt, bör upptaga penningar och värdepapper till antal av hvarje slag och valör: hvarjemte af sådana värdepapper, hvilka icke enligt tryckta formulär äro utfärdade, afskrifter skola bifogas».

Inlämningsbevis

rörande en assurerad eller rekommenderad försändelse.

(Är värdebelopp ej angivet, afser detta bevis en rekommenderad försändelse.)

Beskaffenhet.	Bref
Inlämningsnummer.	674
Adressort.	Hälsingborg
Adressat.	Schlyte
Assuransbelopp.	Skadestånd
Anmärkningar.	all-
Vikt för assurerad försändelse.	
Erlagda postafgifter.	0 50

[illegible]

Blankett ny 301.
(September 1899.)

(Vederbörande posttjänstemans underskrift.)

Bild 7. Uppräkning. Inlämningsbeviset till det assbrev med uppräkning som avses i på föregående foto avbildade dokument. Observera noteringen »Coll» på raden för anmärkningar. (Första versionen av blankett nr 301 som skulle användas fr o m 1 december 1899).

Förutsättningen för att man skulle kunna få intyg över innehållet i assbrevet var således att man medförde ett intyg över innehållet. Detta kunde antingen vara handskrivet eller bestå av ett tryckt formulär. Handlingen undertecknades av avsändaren och kontrasignerades av posttjänstemannen efter kontroll av att innehållet och förteckningen stämde överens. Posttjänstemannen skrev i regel »Coll» och sin namnteckning som bevis på att kontrollen genomförts. Dessutom utfärdade han ett »qvitto å inlemnad

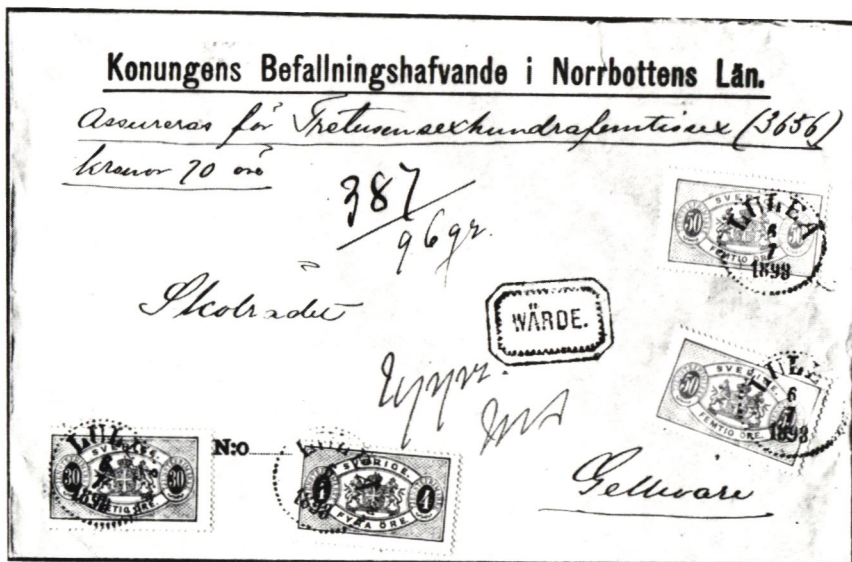

Bild 8. Uppräkning. Inrikes assbrev med uppräkning. Handskriftsnotering av posttjänstemannen: »Uppr. MB».

assurerad postförsändelse» (blankett 134) på vilket han enligt poststadgan skulle ange om det angivna värdet utgjorts av kontanter eller värdepapper. Dessutom skulle den inlämnade förteckningen och de eventuella avskrifter av icke tryckta värdepapper fästas vid kvittot med hjälp av postanstaltens sigill.

Sedan ovannämnda åtgärder utförts förseglades brevet med hjälp av fem sigill. Tre stycken, det i mitten och de två övre, sattes på med avsändarens avtryck medan man för de två övriga använde postens sigillavtryck. Denna regel gällde fram till 1881 års allmänna poststadga, då man på vissa kuvert endast krävde två sigill.¹ Av dessa skulle det ena bestå av avsändarens och det andra av postanstaltens sigill.

Även på brevet framsida skulle noteras att innehållet var »uppräknadt». Dessutom signerade posttjänstemannen med sina initialer.

Uppräkning kunde begäras både på assurerade brev och assurerade paket. På de senare noterades uppräkning både på själva paketet och på adresskortet eller adressbrevet. Som framgår av bild 5 kunde man begära uppräkning även på försändelser till utlandet.

En annan variant av uppräkning infördes med 1881 års poststadga som trädde i kraft den 20 februari 1882. Mottagaren av ett rek- eller assbrev (asspaket) kunde då få utfärdat ett intyg över innehållet. En sådan begäran skulle göras innan försändelsen utkvitterades. Den öppnades sedan av en

¹ Dessa kuvert tillhandahölls av postanstalterna mot särskild avgift.

posttjänsteman i närvaro av mottagaren eller hans ombud. Enligt poststadgan skulle försändelsen »sedan den blifvit vägd, å postanstalten öppnas på sådant sätt att, äfven efter öppnandet, skönjas kan, i vad mån försegling eller omslag varit vid framkomsten skadade; hvarefter öfver försändelsens innehåll af penningar eller värdepapper upprättas förteckning, hvilken, upptagande jemväl försändelsens vikt och en kort beskrivning om det skick, hvori försegling och omslag befunnits, underskrifves så väl av vederbörande postexpedient som af adressaten eller dennes rättsinnehafvare;...»

Den öppnade försändelsens omslag arkiverades sedan av posten, såvida adressaten inte hade några invändningar mot detta förfaringssätt.

Avgifter

För posttjänsten uppräknig erlade man 10 öre fram till den 30 juni 1918 då avgiften höjdes till 50 öre. Den senare gällde tills dess tjänsten upphörde, dvs den 30 juni 1935. Under åren fram till och med den 31 oktober 1912 skulle avgiften erläggas i form av frimärke på försändelsen. Det var dock inget krav på att ett särskilt frimärke skulle användas utan avgiften kunde inkluderas i det övriga portot. Från och med den 1 november 1912 infördes bestämmelsen att frimärket skulle sättas på uppräkningshandlingen.

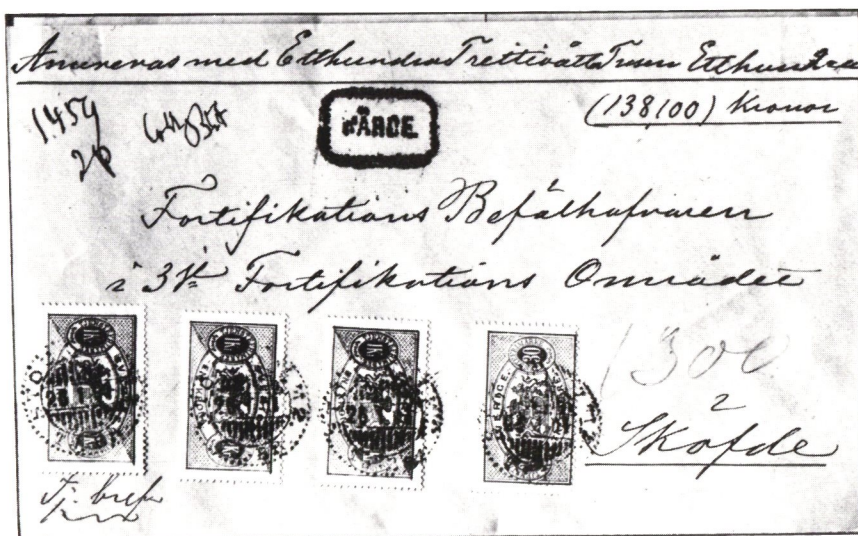

Bild 9. Uppräknig. Inrikes assbrev med uppräknig. Handskriftsnotering av posttjänstemannen: »Coll. BF».

Om avskrifter av värdehandlingar bifogats inlämningen skulle dessa vidimeras av posttjänstemannen. Avgiften härför var som tidigare nämnts 25 öre per ark. Denna senare avgift tillföll posttjänstemannen och redovisades alltså inte med frimärken före 1910. Från och med den 1 januari 1910 skulle emellertid avgiften tillfalla postverket och frimärket sattes på avskriften.

Intyg över innehållet i ett ankommet ass- eller rekbrev kostade även det 10 öre under åren 1882–1919 och 50 öre därefter. I den händelse att förseglingen icke var intakt eller omslaget »väsentligen skadadt» fick adressaten sin förteckning avgiftsfritt. I sådana fall ersatte Postverket även eventuella förluster av innehåll upp till det belopp som försändelsen assure-rats för.

Blanketter, stämplat o dyl

Några särskilda blanketter kom inte till användning i samband med uppräknings-; i varje fall upptar inte postens blankettförteckningar för åren 1902, 1907, 1910, 1917 eller 1923 några sådana.¹ Samtliga bevarade formulär är handskrivna. För själva assförsändelsen användes de vanligt förekommande kvittona, blankett 134 (134 a för postkontor resp. 134 b för poststationer) och blankett 301 (efter december månad år 1899). På kvitton som gällde assförsändelser med uppräknings noterades också uppräkningsavgiften.

På själva försändelsen skulle som tidigare påpekats noteras att innehållet var uppräknat. Den vanligast förekommande handskrivna noteringen är »Uppr.» samt posttjänstemannens initialer, men det förekommer också noteringen »Coll». På större postanstalter användes en stämpel »Uppräknadt».(se bredvidstående bilder). Enligt en skrivelse i Lundapostens arkiv erbjöds postanstalterna i Södra distriktet denna stämpel år 1900.

Förekomst

Uppräkningsförfarandet var sannolikt mycket ovanligt i samband med privatpersoners post och inte heller affärsförsändelser med uppräknings är särskilt vanligt. Däremot förefaller förfaringssättet ha varit betydligt vanligare när det gällde tjänsteförsändelser, i varje fall med hänsyn till antalet bevarade försändelser. Någon postal statistik över antalet uppräknade assförsändelser har inte stått att uppbringa men så mycket förefaller troligt som att frekvensen »uppräknings» var högst någon procent av samtliga assförsändelser.

Dokument som styrker förekomsten av uppräknings är som framgått av det föregående av två slag: dels finns noteringarna på bevarade assbrev och adresskort till asspaket och dels finns själva uppräkningsdokumenten. De senare är frimärkta efter 1912 och finns därför bevarade i större utsträckning efter detta år, men båda dessa dokument och adresskort är ändå

¹ Däremot fanns en förlaga i form av ett tryckt formulär bilagt 1907 års allmänna poststadga.

Bild 10. Uppräkning. Inrikes assbrev med uppräkning. Stämpel »Uppräknadt». Handskrifts-signerat »MA».

Postafgifterna för assurerade brefförsändelsen 387 med 556 50 öre
 å 2 portosatser assurerade brefförsändelsen 387 med 556 50 öre
 vägande 20 gram från Hamburg till Hamburg
 utgöra: befördringsafgift 40 kr. 40 öre
 rekommendationsafgift 20 " 20 "
 assurancesafgift 22 " 22 "
 eller tillhoppa uppr. 42 kr. 42 öre.
 Då emellertid nämnda försändelse befans försedd
 med frimärken till sammanlagt belopp af endast 1 kr. 22 öre,
 anmodas Postanstalten hit öfersända makulerade frimärken
 anbragta å de 11 belopp af 20 kr. 20 öre.

(S. D. N:o 5.)

Gödel

Bild 11. Uppräkning. Eftertaxeringskort gällande felfrankerat assbrev med uppräkning till Tyskland.

mycket ovanliga. Uppräkning fick som tidigare nämnts begäras även för utrikes försändelser. Sådana är emellertid sällsynta och kan av författaren — utöver adresskortet på bild 5 — endast dokumenteras med hjälp av bild 11. På denna ses ett s k eftertaxeringskort, dvs ett »kravbrev» från utväxlingspostanstalten till inlämningspostanstalten på felande belopp för ett assbrev till Tyskland. Assbrev med uppräkning är betydligt vanligare, särskilt sådana som är försedda med tjänstefrimärken.

Inkassering

Under många år kunde man i Sverige få sina fordringar inkasserade genom Postverkets försorg. Det innebar att brevbäraren kom hem med kravbrevet ifråga (i regel rekommenderat) och inkasserade pengarna enligt uppgifter på en s k inkasseringsförteckning. De inkasserade pengarna översändes därefter till avsändaren med en särskild postanvisning sedan inkasseringsavgiften och postanvisningsportot dragits av.

Historik

Inkasseringstjänsten infördes i Sverige år 1880. Detta år slöt Sverige ett bilateralt avtal med Frankrike vilket innebar dels att man i respektive land kunde prenumerera på det andra landets tidningar och tidskrifter, dels att man kunde få sina fordringar inkasserade genom postverkens försorg.

Avtalet med Frankrike (inkl Algeriet) om bl a inkassering ingicks den 30 juni 1880 och trädde i kraft den 1 december samma år. Det gällde fram till den 31 december 1892 då det ersattes av ett internationellt avtal. Det senare hade träffats vid postkongressen i Wien i juni 1891 och trädde i kraft den 1 januari 1893. Hädanefter förmedlades inkassering av postverken i Tyskland, Belgien, Frankrike, Nederländerna och de — i regel europeiska — länder som efterhand togs in i posttaxorna (år 1896 upptog posttaxan även Egypten, Italien, Luxemburg, Norge, Rumänien, Schweiz samt Österrike-Ungern).

Under en hel del år kunde man i Sverige endast få utländska fordringar inkasserade. Det dröjde ända fram till den 1 november 1909 innan inkassering blev möjlig även för inrikes fordringar. I gengäld kunde man då även få »ränte- och utdelningskuponger, äfvensom utlottades eller eljest till inlösen förfallna värdepapper» inkasserade. Den internationella inkasseringsrörelsen var nämligen begränsad till att gälla »qvittenser, fakturor, löpande skuldförbindelser, vexlar samt i allmänhet alla utan omkostnader betalbara handels- och andra valutor».

Reglementariska bestämmelser

Avtalet med Frankrike var mycket detaljerat och innehöll bl a en lång rad tänkbara skäl till att inkasseringshandlingar ej kunde inlösas. Till stöd för den i franska eventuellt obehövade posttjänstemannen fanns översätt-

SVENSKA POSTVERKET
ADMINISTRATION DES POSTES DE SUEDE.
INTERNATIONELL POSTANVISNING.
MANDAT DE POSTE INTERNATIONAL

A adressatens adress
 A remplir par l'office de destination. (Art. 2)

Växelkurs:
 Cours du change:

Utbetalat belopp:
 Somme payée:

A ett belopp af de la somme de **23 Fr 94 ct**
 med siffror — en chiffres arabes

Tjugotvå Fr 94 ct
 Beloppet af fränkes s. med bokstäffer.
 Unités en toutes lettres, en caractères latins.

att betalas till **Ma. Rotat. Paris**
 payable à M

Adressort: **Macon**
 Lieu de destination:

Adressatens bostad: **1 rue de la Bruie**
 Adresse du destinataire:

Adressland: **Frankrike**
 Pays de destination:

Gäller för **23 Fr 94 ct** motsva-
 Bon pour **17 kr 42 öre** rande
 soit

Redovisningsn.r. Datum Afsändande
 Numéro d'émission Date d'émission

532 6/8 10

Blankett n:r 10.
 (Augusti 1907.)

Tjänsteanteckningar
 Indications de service:

Värdande postens stämpel.
 Timbre du bureau d'origine.

Yderbörande posttjänstemans underskrift.
 Signature de l'agent qui a dressé le mandat.

Bild 12. Inkassering. Internationell postanvisning som använts för att översända i Sverige inkasserade pengar till adressaten i Frankrike.

ningar till alla dessa orsaker. Bland det dryga 30-talet uppräknade tänkbara orsaker fanns tex »adressaten är ställd under förmyndare som vägrar erkänna krafvet» eller »adressaten ligger under konkurs».

Sedan en inkasseringförsändelse med värdehandlingar från Frankrike anlänt skulle försändelsen öppnas på postanstalten (endast postkontor fick deltaga i inkasseringsrörelsen) i vittnes närvaro. Bl a skulle då kontrolleras om »beloppet som skall inkasseras är i kronmynt tydligt angifvet». Dessutom antecknades i en särskild liggare gäldenärens namn och adress, antalet översända handlingar, beloppet som skulle inkasseras samt avsändarens namn och adress.

Efter postkontorets hantering av handlingarna överlämnades de till en brevbärare. Han överlämnade dem till gäldenären om denne förklarade sig vilja betala krävt belopp. Om så ej var fallet tog brevbäraren handlingarna med sig tillbaka till postkontoret där de hölls tillgängliga under 24 timmar, om gäldenären eventuellt skulle ångra sig.

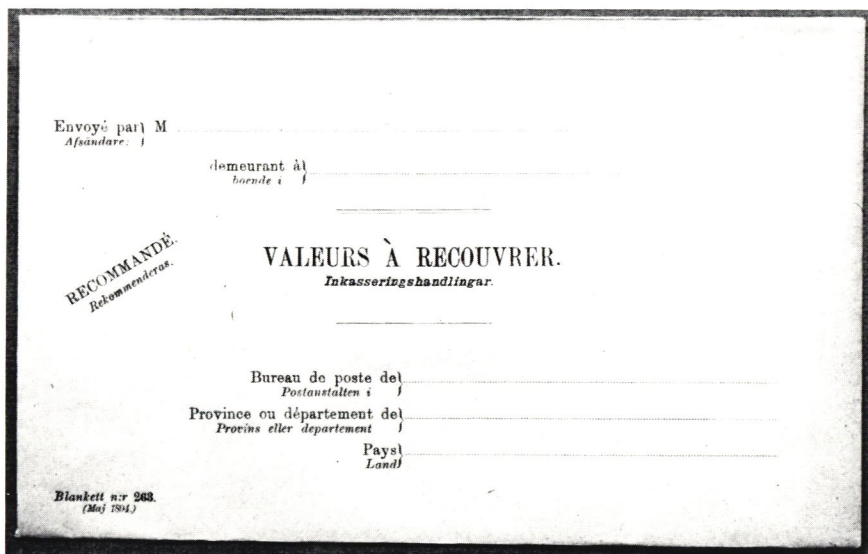

Bild 13. Inkassering. Tidig version av kuvert för inkasseringshandlingar, avsett för svenska inkasseringar i utlandet. (Från Postmuseii blankettförråd)

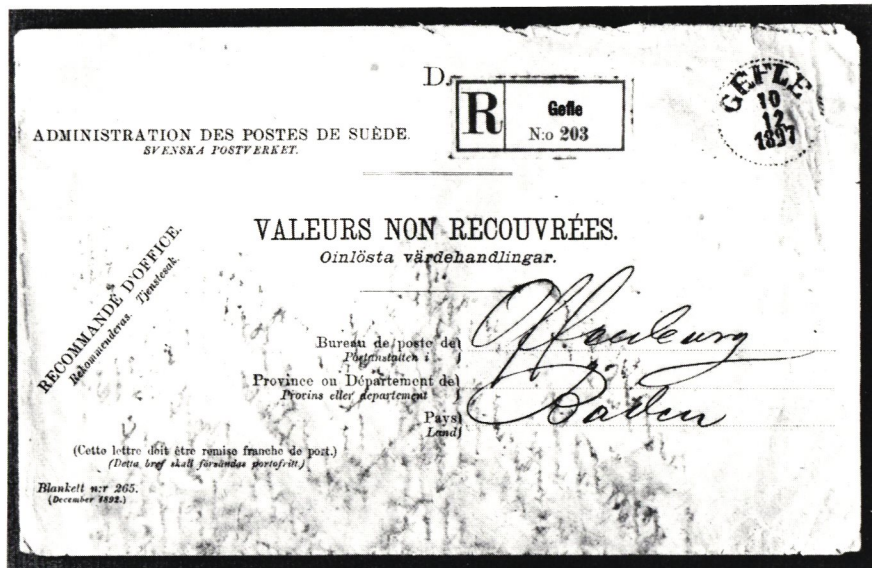

Bild 14. Inkassering. Första versionen av returkuvert för oinlösta inkasseringshandlingar. Observera att det har tryckdatum december 1892 fastän det inte fick begagnas förrän den 1 januari 1893.

Om någon inlösen inte kom till stånd återsändes handlingarna till avsändningspostanstalten under tjänsterekommendation i ett kuvert som förseddades med påskriften »valeurs non recouvrées» (icke inkasserade värdehandlingar). Då skulle man också ange orsaken till att de ej blivit inlösta enligt den inledningsvis nämnda listan av orsaker.

Enligt avtalet med Frankrike var inkasseringsbeloppet begränsat till 360 kronor. Detta höjdes enligt det internationella avtalet till 730 kronor och från 1 januari 1899 till 720 kronor eller 1 000 francs. I den inrikes inkasseringsrörelsen gick gränsen vid 1 000 kronor.

Om inkassering kom till stånd sändes beloppet ifråga minus porto och inkasseringsavgift till avsändaren medelst en internationell postanvisning (blankett 10). På denna skrevs överst ordet »Recouvrement», det franska ordet för inkassering. Både inkasseringsavgiften och portot erlades med frimärken som sattes på postanvisningen.

När det internationella avtalet trädde i kraft den 1 januari 1893 infördes också några nya bestämmelser. Till dessa hörde att man fick en enhetsavgift för inkasseringar oavsett det inkasserade beloppets storlek, nämligen 10 öre. (I Frankrike behöll man dock tillsvidare den differentierade avgift som införts år 1880). Dessutom ändrades portosatserna för själva inkasseringsbrevet (som alltså innehöll värdehandlingarna). Vidare infördes en särskild blankett som inkasseringsförteckning, ett kuvert (blankett nr 263) i

ADMINISTRATION DES POSTES DE SUÈDE
SVENSKA POSTVERKET.

R Landskrona
No 813

RECOMMANDE D'OFFICE
Rekommenderas.
Tjänstens

VALEURS NON RECOUVRÉES. *)
Oinlösta värdehandlingar.

Bureau de poste de }
Postanstalten i }

Province ou département de }
Provinc eller departement }

Pays }
Land }

Skuttgart
Tyskland

*) Biffer s'il y a lieu.
Öfverskriften efter omständigheterna.

Blankett nr 265.
(Mars 1899)

Bild 15. Inkassering. Andra versionen av returkuvert för oinlösta inkasseringshandlingar. Observera att det också kunde användas för andra oinlösta värdehandlingar, t ex postanvisningar.

vilket värdehandlingarna kunde översändas samt ett särskilt kuvert (blankett nr 265) i vilket oinlösta handlingar kunde återsändas. Man införde också bestämmelsen att inkasseringshandlingarna skulle hållas tillgängliga på posten i hela 7 dagar istället för 24 timmar som tidigare varit fallet. Slutligen medgavs att orsakerna till att värdehandlingar ej blivit inlösta också fick anges med hjälp av de etiketter (blankett 39) som införts i Sverige den 1 april 1887 (med texterna Inconnu/Okänd, Refusé/Vägrad, Parti/Afrest, etc.)

Som påpekats tidigare blev det fler slags handlingar som fick inkasseras vid införandet av den inrikes inkassering rörelsen. Därutöver infördes bestämmelsen att värdehandlingar också fick sändas i assurerat brev. Dessutom mottogs inkasseringsbrev inte bara vid postkontor som i den utrikes inkassering rörelsen utan även vid poststationer och av lantbrevbärare. Även i den inrikes inkassering rörelsen tillämpades differentierade avgifter (se nedan).

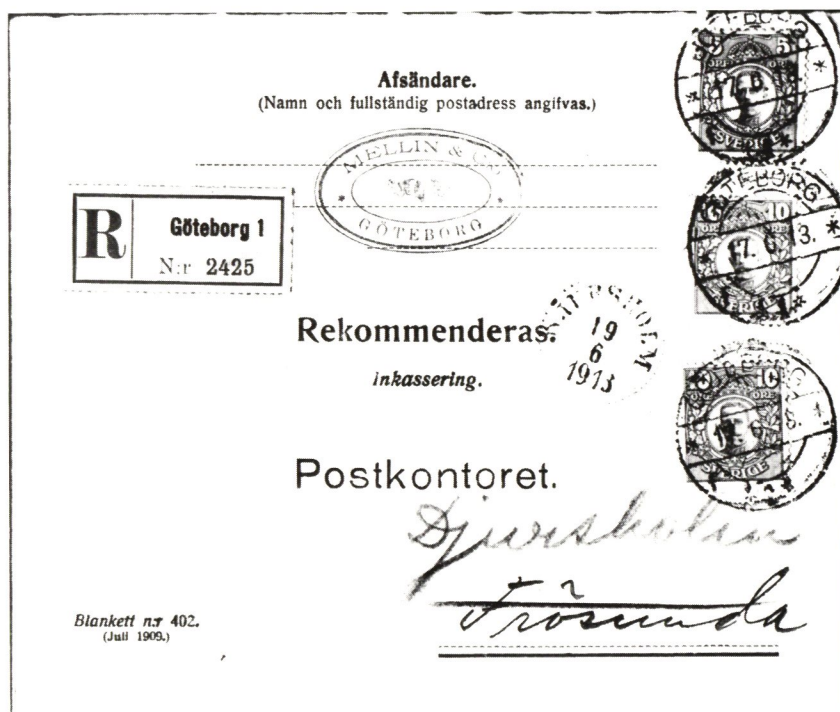

Bild 16. Inkassering. Första versionen av det kuvert som Postverket tillhandahöll för inrikes inkasseringshandlingar. Observera att det har tryckdatum juli 1909 fastän det inte fick begagnas förrän den 1 november.

Inrikes inkasseringsförteckning.

Härigenom anhålles, att ett belopp af 8 kr. 20 öre
(Krontalet skrivnes med bokstäver.)

den 24/2 inkasseras hos Pabou & Masscur
(Se punkt 5 i omstående sida.)
(Gäldenärens namn och bostad)
Norr Gäst, Stockholm

hvarvid bifogade 1 handling öfverlämnas till gäldenären.
(Antalet)

Stockholm den 24/2 1913
(Namn.)
Oscar II
(Fullständig postadress.)

Blankett nr 401.
(Juli 1909.)

Specifikation (då handlingarna äro flera).	
Ankomststämpel.	
 25 2	
Ankomstnr: <u>21</u>	

Bild 17. Inkassering. Första versionen av inrikes inkasseringsförteckningen, gällande en inkassering som begärts av den i samband med tillkomsten av 8 öre Oscar II välkända firman Tjäders Fröhandel.

I den inrikes rörelsen infördes den 1 november 1909 nya blanketter med nummer 401, 402 och 403. Blankett 402 var ett kuvert i vilket värdehandlingarna kunde inneslutas (man kunde dock även använda eget kuvert). Nr 401 utgjordes av själva inkasseringsförteckningen, som avsändaren hade att fylla i och lämna samtidigt med inkasseringsbrevet. Förteckningen upptog det belopp som skulle inkasseras liksom antalet handlingar som fanns i det förseglade (rekommenderade eller assurerade) inkasseringsbrevet. Blankett 403, slutligen, var den inrikes inkasseringspostanvisningen vilken såg ut som den vanliga postanvisningen (blankett nr 11) men med beteckningen »Inkasseringspostanvisning». (Någon internationell inkasseringspostanvisning infördes aldrig).

KUPONG. (Bör af adressaten fränskiljas och behållas.) Härmed redovisning för Edert inkasseringssuppdrag af den Inkasseradt belopp: kronor öre; afdrag: inkasseringssaf- gift öre och afgift för denna postanvis- ning öre, eller till- hopa öre; återstod kronor öre. Postkontoret i den <i>Blankett n:r 403.</i> (Juli 1909.)	INRIKES INKASSERINGS- POSTANVISNING å kronor öre. kr. öre. Till Adressatens bostad: Adresspostanstalt: Redovisningsn:r Införd i postanvisningsjournal under vidstående nummer, betygas Redovisande postkontorets datumstämpel Ankomstrar Afförd under n:r (Vederbörande postjästemans underskrift.)
--	--

*Bild 18. Inkassering. Första versionen av den inrikes inkasseringspostanvisningen
(från Postmuseii blankettförråd).*

Avgifter

Enligt avtalet med Frankrike från år 1880 var själva inkasseringssavgiften i Sverige 10 öre per 20 kr eller del därav. Avgiften var dock maximerad till 40 öre som således utgick för belopp över 60 kr (upp till maximibeloppet 360 kronor).

I Frankrike var motsvarande avgift 10 centimes per 20 francs etc. Avgiften för inkasseringssbrevet var 18 öre, i vilket belopp inkluderades både befordrings- och rekavgift. Man betalade således endast den tidens rekavgift och inget brevporto. Portot för själva inkasseringspostanvisningen var detsamma som portot för en postanvisning till Frankrike, nämligen 18 öre per 18 kronor eller del därav (minimavgiften var dock 36 öre).

Med det internationella avtalet från 1893 förändrades avgifterna en hel del. Frankrike behöll dock sina differentierade avgifter enligt ovan men i

Sverige infördes en enhetsavgift på 10 öre, oavsett beloppets storlek¹. För själva inkasseringsbrevet höjdes avgiften till rekavgiften plus brevporto, dvs i normalfallet 40 öre från Sverige till utlandet (för ett brev av 1:a viktclassen) fram till den 31 juli 1905 och 35 öre därefter (fram till den 1 juli 1920 varefter den återigen blev 40 öre fram till den 31 januari 1921).² Postavgifterna för de internationella postanvisningarna ändrades den 1 oktober 1907 och uppgick därefter till 18 öre per 36 kronor eller del därav.

I den inrikes inkasseringsrörelsen infördes särskilda avgifter år 1909. Inkasseringsavgiften utgjorde om det inkasserade beloppet uppgick till högst 50 kr 10 öre, för 50–100 kr 20 öre, 100–500 kr 30 öre och för belopp därutöver upp till maximibeloppet 1 000 kr var avgiften 40 öre. Dessa avgifter var oförändrade ända fram till år 1966.

Bild 19. Inkassering. Tyskt handskrivet inkasseringsbrev sänt till Sverige år 1907.

¹ Före den 1.7.1921. Därefter blev den 25 öre 1.7.1921–30.9.1922, 20 öre 1.10.1922–30.6.1940, 30 öre 1.7.1940–30.6.1948, 25 öre 1.7.1948–30.9.1950, 35 öre 1.10.1950–31.3.1959 och 40 öre därefter.

² Därefter blev avgiften 60 öre till den 30.6.1921, 70 öre 1.7.1921–30.9.1922, 50 öre 1.10.1922–30.9.1925, 45 öre 1.10.1925–30.6.1936, 50 öre 1.7.1936–31.3.1948, 55 öre 1.4.1948–31.5.1951, 70 öre 1.6.1951–31.5.1952, 80 öre 1.6.1952–31.5.1957, 90 öre 1.6.1957–30.6.1962, 120 öre 1.7.1962–30.6.1964 och 160 öre därefter.

Förekomst

Inkasseringrörelsen fanns under många år och upphörde inte förrän den 1 januari 1966. Den blev emellertid aldrig någon succé vilken kan utläsas av poststatistiken. I den internationella rörelsen utfördes som mest 6 000–7 000 utländska inkasseringar per år (åren 1912–13) i Sverige. Antalet inrikes inkasseringar var ungefär dubbelt så många, nämligen 12 000–15 000 per år under tiden 1909–1920. Från Sverige avsändes som mest ca 300 inkasseringar till utlandet och antalet understeg ofta 100. När vi hade separatavtal med Frankrike utfördes som mest 300–400 svenska inkasseringar i Frankrike och Algeriet medan de franska inkasseringarna i Sverige endast uppgick till något eller några tiotal per år.

Dessa statistiska uppgifter tyder på att försändelser som har med inkasseringstjänster är ovanliga, ja rentav sällsynta. Som framgått av artiklar i *Svensk Filatelistisk Tidskrift*¹ torde endast ett litet fåtal bevarats utom själva inkasseringspostanvisningen. Av den senare har uppskattningsvis ett eller ett par 10-tal salubjudits under den senaste 10-årsperioden vid offentliga auktioner i Sverige och ytterligare några torde finnas hos samlarna.

Några inkasseringsbrev från Sverige till utlandet har mig veterligen ännu inte påträffats i begagnat skick. Läsaren får därför nöja sig med att avslutningsvis betrakta tre sådana från Tyskland, Frankrike och Belgien, vilka samtliga sänts till postanstalten i Djursholm. Som synes är de två senare snarlika det svenska inkasseringskuvertet (se bild 16) medan det förra är handskrivet.

Källförteckning

Allmän Poststadga, utfärdad af Kongl. Generalpoststyrelsen den 31 december 1881, den 23 juni 1887, den 9 juli 1892, den 9 september 1899, den 9 september 1907 och den 21 maj 1918.

Förteckning å Postverkets blankettryck 1902, 1907, 1910, 1912, 1917 och 1923.

Kongl. Generalpoststyrelsens cirkulär åren 1872–1920.

Kongl. Generalpoststyrelsens kungörelse rörande villkoren för postutvexling mellan inrikes orter och resandes befordran med Postverkets åkdon; gifven i Stockholm den 29 november 1872.

Postavgifterna åren 1916–1961. Postala meddelanden. Utgivna av Kungl. Generalpoststyrelsen. Nr 1 1961.

Postboken. Uppslagsbok för posttjänstemän. Utarbetad af Joh. Döss och Erik G. Lannge. 2:a uppl. 1911.

Postreglemente för postkontoren och postkupéerna, utfärdadt af Kungl. Generalpoststyrelsen den 5 september 1912.

Postverket. Bidrag till Sveriges officiella statistik åren 1872–1910.

Postverket. Sveriges officiella statistik åren 1911–1966.

¹ Se nrs 1982:3 och 1982:8.

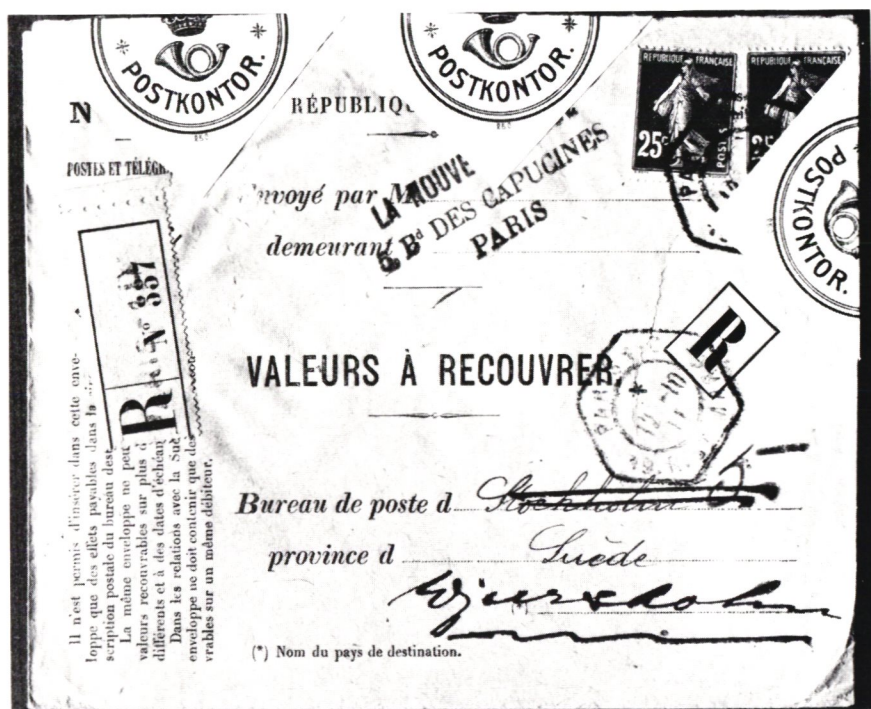

Bild 20. Inkassering. Franskt inkasseringsbrev sänt till Sverige år 1911. Observera förseglingsoblaterna från Stockholms Postkontor (som öppnade brevet och eftersände det till Djursholm).

Bild 21. Inkassering. Belgiskt inkasseringsbrev sänt till Sverige år 1913.